

KRUIPNIEUWS

November 1939.

2e Jaargang No. 2.

Orgaan van de N. J. N. SOCIOLOGENGROEP.

REDACTIE: Herman Passchier, Gijsbrecht v. Amstellaan 17 ZEIST
Postgironummer : 369010.

ADMINISTRATIE: Gerrit Harmsen, Bijlmerinkkade A 88 rood,
DUIVENDRECHT.

D W I N G E L O O

Reekschrift voor Natuurbeheer
Kasteel Broekhuizen, Loerum

met medewerking van Jules v. Oostrom, door Frans Stafleu.

Het ligt in onze bedoeling, in dit artikeltje iets uitvoeriger in te gaan op de plantengemeenschappen, die we op onze excursie naar de Dwingelose heide gezien hebben.

De Dwingelose heide is een overblijfsel van de grote bosheidecomplexen, die vroeger de Drentse zandgronden gekenmerkt moeten hebben. Een deel van deze heide is aangekocht door Natuurmonumenten, zodat tenminste daar de natuur gespaard is voor de brute dennenaanplantingen en heideontginningen. Deze vochtige heide wordt omgeven door zandverstuivingen, (Ruinen) en bossen, als de Dwingelose bossen.

We zullen nu eerst de plassen bekijken en voornamelijk de voedselarme of oligotrophe plassen, met kleurloos water. De voedselrijke plassen met hun zegsoorten e.d. laten wij buiten beschouwing, terwijl de z.g. oligo-dystrophe bruine plassen, zo arm aan soorten zijn, dat ze voor ons minder interessant zijn. In de diepere delen nu van die kleurloze, voedselarme plassen, vinden we een vegetatie, die veel overeenkomst vertoont met de Sparganium-angustifolium-Sphagnum-obesum associatie, die door Tüxen in 1937 opgesteld werd.

Opname: Dwingelose heide.

Poeltje, midden in een "veenachtige laagte". 9m², diepte 0,75 m
dekking bovenwaterlaag 20%.

dekking sphagnumlaag 90 - 100%.

Karaktersoorten:

Sphagnum inundatum var. obesum	4.4.	Veenmos.
Utricularia minor	1.2	Kl. Blaasjeskruid.

Littorellionkaraktersoorten:

Potamogeton polygonifolius	1.1	Duizendknoopfonteinkruid.
Scirpus fluitans	1.2	Vlottende bies.
Elisma natans	x.1	

Begeleiders:

Cares panicea fa. typica	1.2	Blauwe zegge.
Eriophorum angustifolium	2.2	Veenpluis.

Dus een vrij arme begroeiing, zoals dat in deze milieu's te verwachten is. Zuiverheidshalve moet gezegd worden, dat tussen de Sphagnums nog een soort werd aangetroffen, die tot de Cuspidatum-groep behoorde. Zekerheid echter, dat het de, voor dit gezelschap volgens Tüxen typische Sphagnum Cuspidatum Plumulosum is, was niet te krijgen.

De randzone van dit plasje is physiognomisch gekenmerkt is, (althans op de Dwingelose heide) door Heleocharis palustris ssp. eu-palustris, de waterbies. Deze waterbieszone is in tweeën te splitsen, nl. in een zone, waarin geen Sphagna, en een zone waarin wel Sphagna voorkomen. Jammer genoeg komen deze twee zones zelden naast elkaar voor.

Dit gezelschap is alweer in soorten arme toestand, het Eleocharetum multicaulis (Allorge 1922). Het is nodig bij de geschiedenis van de onderscheiding van dit gezelschap even stil te staan. Oorspronkelijk was men nl. van mening, dat er behalve deze associatie nog een ass. van Scirpus fluitans en Potamogeton polygonifolius bestond. Maar reeds schreef Allorge, die beide gezelschappen het eerst onderscheidde, dat ze moeilijk uit elkaar te houden waren. Vele soorten uit het Scirpetum fluitantis konden ook in zeer ondiep water groeien en het zelfs enige tijd op soms drooglopende gronden uithouden. We zullen echter niet de hele lijdensgeschiedenis vervolgen, maar het is sinds Tüxen's publicatie in 1937 waarschijnlijk geworden, dat we met twee sub-associaties te doen hebben van één associatie. Woe weet keren we er later na een intenser onderzoek weer van terug, want zekerheid hebben we allerminst.

We geven nu een aantal opnamen, waarvan er enkele niet in Dwingeloo gemaakt zijn, maar die we er voor de duidelijkheid bij zetten.

Eleocharetum multicaulis Allorge 1922.

- a. sub. ass. van Potamogeton polygonifolius Tx. 1937.
 b. " " " Agrostis canina stolonifera Tx. 1937.

Aan alle lezers van Kruipnieuws.

Door een misverstand, dat zijn oorzaak vond in tijdgebrek is het artikel over het Nanocyperion in het vorige nummer op eigenaardige, om niet te zeggen onbehoorlijke wijze gepubliceerd. Naast algemene beschouwingen en weergave van reeds vroeger gepubliceerde feiten vindt men immers in dit artikel ook uiteenzettingen naar aableiding van waarnemingen van mijzelf en Ir. Diemont en Ir. Sissingh, die nog niet zijn gepubliceerd.

Weliswaar wordt dit in het artikel vermeld, doch het spreekt vanzelf, dat over het al of niet publiceren van dit artikel van tevoren door mij overleg had behoren te worden gepleegd met Ir. Diemont en Ir. Sissingh.

Dit nu is niet geschied, hetgeen ik ten zeerste betreur. Ik stel het op prijs, hier in het openbaar de verantwoording hiervoor op mij te nemen en Ir. Diemont en Ir. Sissingh mijn verontschuldigen aan te bieden.

In het vervolg is het gewenst, dat voor alle publicaties van de sociologengroep behoorlijk de tijd wordt genomen, zowel door auteurs als door redactie. Dit kan betreurenswaardige voorvallen als het bovengenoemde voorkomen.

VICTOR WESTHOFF.

<u>Karaktersoorten:</u>	1a	2a	3b	4b	
<i>Scirpus fluitans</i>	x.2	2.2	1.3	-	Vlottende bies.
<i>Heleocharis multica.</i>	-	-	3.3	1.2	Waterbies.
<i>Hypericum helodes</i>	-	-	1.3	4.4	Moerashertshooi.
<i>Deschampsia setacea</i>	-	-	2.3	-	
<i>Potamogeton pol.</i>	-	-	x.1	1.2	Fonteinkruid.

Diff. soorten van a.

<i>Littorella uniflora</i>	4.4	1.1	-	-	Oeverkruid.
<i>Heleocharis palustris europaeica</i>	x.2	1.3	-	-	Waterbies.

Diff. soorten van b.

<i>Agrostis canina</i> ssp.					
<i>stolonifera</i>	-	-	x.2	x.1	Struisgras.
<i>Lysimachia vulgaris</i>	-	-	1.2	-	Wederik.
<i>Juncus articulatus</i>	-	-	-	1.2	Waterrus.

Verbondskaraktersoorten.

<i>Sphagnum div. spec.</i>	1.3	1.3	3.3	3.3	Veenmos
----------------------------	-----	-----	-----	-----	---------

Begeleiders:

<i>Eritrophorum angustifolium</i>	-	-	x.3	x.2	Veenpluis.
<i>Hydrocotyle vulgaris</i>	-	-	-	x.1	Waternavel.
<i>Molinia caerulea</i>	-	-	x.3	x.2	Pijpestrootje.

De opnames 1 en 2 zijn uit Dwingeloo en erg soortenarm, maar horen toch tot deze associatie. Ze bestonden uit één laag, die resp. 80% en 30 - 40% dekte. Opname 3 is uit Kotten, dekking van de gezamenlijke lagen 100% en opname 4 is uit de Gelderse vallei, dekking van de gezamenlijke lagen 100%. Deze opname's zijn toegevoegd om een voorbeeld te geven van rijkere *Littorella* vegetatie's. De sub-ass.b. is vooral gekenmerkt door een sterker optreden van *Sphagna*. De sub-ass. a grenst aan het *Sphagnum obesum* gezelschap, b. volgt op a en grenst aan het *Ericetum* of *Rhynchosporium*. Deze sub-ass. is ook in Dwingeloo aanwezig, maar niet mooi.

In de grote hoogvenen kunnen op dit gezelschap verschillende andere gezelschappen volgen, zoals bijv. het *Sphagnum* of een zeer merkwaardig gezelschap, bestaande uit kleine grasachtige plantjes en andere miezepeeters, die we het snavelbiesgezelschap of *Rhynchosporium* noemen. Ook in de

miniatuurveentjes van Dwingeloo komt een dergelijk gezelschap voor. De sphagna van de vorige gezelschappen steken nu boven water uit en de Littorellionsoorten verdwijnen. Op die Sphagnumbulten kan zich o.a. dit Rhynchosporium vestigen. (soms wordt het nog voorag gegaan door een gezelschap, dat door Tuxen Scheuchzerietum palustris genoemd is en dat als karaktersoorten heeft de zeldzame soorten Scheuchzeria, Malaxis en Slijkzegge. Dit gezelschap is bijna steeds zeer fragmentarisch ontwikkeld. In Dwingeloo hebben we er een voorbeeld van menen te zien; op Sphagnum cuspidatum kussens groeien dan enkele sprietten snavelbies, Veenpluis, Veenbes, Zonnedaau, enz.)

Het volgende gezelschap is het Rhynchosporium sphagnetosum cuspidati. (Tx. en Diemont 1937) dat in deze miniatuurvenen goed ontwikkeld was:

Dwingeloo 12 m ² dik Sphagnetum dek.	
kar.s.: Rhynchospora fusca (bruine snavelbies)	1.2.
Drosera intermedia (kleine zonnedaau)	1.1
dif.s.: Sphagnum cuspidatum (veenmos)	4.4
Verb.: Rhynchospora alba (witte snavelbies)	4,3
Klasse: Eriophorum ang. (veenpluis)	2.2
Beg.: Drosera rotundifolia (ronde zonnedaau)	1.1
Sphagnum medium (veenmos)	2.2
Erica tetralix (dophei)	1.2
Molinia coerulea (pijpestro)	2.2

Langzaam gaat onze plas nu over in de vochtige heide (zeer vochtig) Rondom ligt een begroeiing van dophei en veenmos met hier en daar een paar veenpluis- en pijpestrosprietten. Dit gezelschap is hier wel erg arm; in de Gelderse Vallei bijv. worden deze begroeiingen opgeluisterd door gele troepen beenbreek, andromeda's, veenbiezen, en wat al niet meer. Dit is het sphagnumrijke dophei-gezelschap. (Ericetum tetralicis sphagnetosum Allorge 1926)

Na hier een blik op geworpen te hebben, haasten we ons naar de drogere en hogere plekken, want daar valt iets meer te beleven. We komen nu op de heide zelf en wel op het vochtige deel. Eindeloze, met dophei begroeide vlakten strekken zich voor ons uit. Deze heiden zijn geweldig homogeen. Ze vormen het typische dopheigezelschap, de "Glockenheide" van de "er, het Ericetum tetralicis (Tx. 1937) van den socioloog.

Opname 100 m².

Open. Een kruid- en een moslaag zijn te onderscheiden (resp. 90 tot 100% en 60%) 24 September 1939. Dwingelose heide bij de Davidsplassen.

<u>Kar.s.:</u> Erica tetralix	(dopheide)	5.5
Trichophorum caespitosum	(veenbies)	2.3
Sphagnum compactum	(veenmos)	3.3
Juncus squarrosus	(trekrus)	x.2
Narthesium ossifragum	(beenbreek)	-

Ordekararketr.

Drosera rotundifolia	(r.zonnedauw)	x.2
----------------------	---------------	-----

begeleiders.

Molinia coerulea	(pijpestro)	2.2
Calluna vulgaris	(struikheide)	1.1
Hypnum cupressiforme ericetorum	(klauwtjesmos)	x.2

De opname, gemaakt op de Dwingelose heide geeft een goed beeld van dit gezelschap. In Midden-Nederland vinden we weer meer Beenbreek. Of Juncus squarrosus een karaktersoort is, is aan twijfel onderhevig, hoewel vele auteurs hem als zodanig aanduiden.

De eenvormigheid van de Glockenheide wordt onderbroken door de plekken, waar de heide afgeplagd is en waar zich een cyperaceeën gezelschapje ontwikkelt, dat in zijn bescheidenheid charmant aandoet. Op een roodbruinige bodem groeien lichtgroene snavelbiesjes met witte bloempakjes, die een aangenaam contrast vormen met hun bruine soortgenoten, terwijl de geheimzinnige wolfsklauwen aan dat alles een voorhistorisch uiterlijk geven. Daartussen vallen de bescheiden zonnedauwtjes haast in het niet.

Ook dit gezelschap is een snavelbiesgezelschap, dat echter essentiëel verschilt van het vorige, dat we aan de rand van de plas zagen. Het eerstgenoemde (afplaggingsgezelschap) groeit immers op een vaste, vettig-zwartzandige ondergrond, terwijl het andere op veenmoskussens groeide. Het is een andere sub-ass. en wel de sub-ass. van Carex panicea humilis, de blauwe zegge, die hier voorkomt in een laagblijvende vorm, aangepast aan de algemene bescheidenheid.

6.-----

RHYNCHOSPORETUM CARICETOSUM PANICEA (Diem en Tx).

<u>Karaktersoorten</u>	1	2
Rhynchospora fusca Bruine Snavelbies	5.5	1.2
Drosera intermedia Kleine Zonnedaaw	x.2	1.2
Lycopodium inundatum Wolfsklauw	-	x.2
<u>diff. soorten.</u>		
Carex panicea fa hum. Blauwe Zegge	1.2	x.2
Zygogonium ericetorum	3.3	5.5
Drosera rotundifolia Zonnedaaw	x.2	x.2
<u>Verbondskaraktersoorten.</u>		
Rhynchospora alba Witte Snavelbies	1.3	3.3
<u>Begeleiders.</u>		
Erica tetralix Dophei	1.2	x.2
Molinia coerula Pijpestro.	2.2	x.2

Soms domineert hier de bruine, dan weer de witte Snavelbies. Dit is slechts een kwestie van de eerst aanwezige. Opmerkelijk is voor dit gezelschap het vältige wier, dat Zygogonium heet. Een goede Hollandse naam is me niet bekend, hoewel het zeer algemeen is.

Met moeite scheiden we van dit miniatuurgezelschap en slossen verder door de hei, naar de drogere delen. Het aspect van de heide verandert, er treden meer korstmossen op, terwijl het compacte Veenmos bijna verdwijnt, we lopen in het "Ericetum tetralicis cladonietosum" (Tx. 1937) de korstmossenrijke heide. De differentiërende soorten zijn vermoedelijk Cladonia Silvatica (een groep, waartoe rendiermos behoort) en de verschillende "heidestaartjes" als Cl. furcata, Cl. coccifera, Cl. fimbriata, Cl. uncialis etc. (Gevorkt Heidestaartje, Rood Bekertjesmos, Melig Heidestaartje, Slank Heidestaartje, enz.) Tegelijkertijd beginnen soorten, die voor de gewone heide kenmerkend zijn als struikheide. e.a. op te dringen. Langzamerhand installeert zich de gewone heide.

We bekeken de Drentse heide bij Dwingeloo en zagen de prachtige regelmaat in dit eenvoudige, doch bekoorlijke landschap. Voorhem, die de Middelnederlandse heiden gewend is, die over het algemeen rijker zijn en waar ook andere geheimzinnige en interessante gezelschappen nog voorkomen,

zou dit kunnen tegenvallen, maar de ruimte is uniek voor dit Natuurmonument in de ware zin van het woord.

Tenslotte een paar opmerkingen.

De veenmossen zijn gedetermineerd (in de slaapzak, met een peutlampie) met "Sphagnum en Spagnetum".

Misschien is het opgevallen, dat we nog al eens, ook van hogere planten, variëteiten en/of subspecies opgegeven hebben. Dit steunt op de uitspraak van den "Meester", dat niet de "rein-Arten, sondern die sogenannten kleinen Arten" dikwijls kenmerkend zijn voor een bepaalde associatie, bijv. de Blauwe Zegge, bij veenmossoorten en kruipend struisgras. We hoeven echter nog niet van rein "germaanse" subspecies te gaan spreken, waar sommige auteurs van gewagen. . . .

Dit overzichtje had overigens uitsluitend betrekking op Dwingeloo, want er zijn talrijke variaties mogelijk op dit thema. We hebben hier enkele gezelschappen vermeld, die allen al bekend waren. Voor de N.J.N.-ers echter is het dikwijls onmogelijk, voldoende literatuur te krijgen. Dit nu te verhelpen is een belangrijke taak voor Kruipnieuws en hieraan hopen we meegeholpen te hebben.

Hieronder een lijstje van geschriften, die we raadpleegden en die soms wel te lenen zijn.

Litteratuur

a. De Dwingelose heide	Dr. W. Beyerinck.
b. Sphagnum en Sphagnetum	Dr. W. Beyerinck.
c. Die Pflanzengesellschaften
Nordwestdeutschlands	Dr. R. Tüxen.
d. Schwickerath	Aachen - 1933
e. Vexin Francais	P. Allorge 1922.
f. Linthebene	W. Koch - 1926.
g. Eibergen	Ir. J. Vliegen 1937.

SOCIOLOGEN - CONGRES N. J. N.

Deze winter organiseert de Sociologengroep van de N.J.N. een congres in de J.H. "DE POELAKKER" in Lunteren! De aanvang is op 5 Januari, terwijl 6 en 7 Januari aansluitend een weekend is. Sluiting op 7 Januari.

Het is noodzakelijk, zich spoedig op te geven bij den secretaris, in verband met de organisatie-moeilijkheden. De kosten zullen niet hoog zijn, dus KOMT ALLEN! Conv volgt! Degenen, die zich opgeven, ontvangen natuurlijk alle nodige bijzonderheden.

MAAKT ONS: EERSTE CONGRES EEN SUCCES !

MEDEDELINGEN

VOORZITTER: Johan Dijk, Mr.Cornelisstr. 44r Haarlem.

REDACTEUR-PENNINGM. Herman Passchier, G.v.Amstellaan 17
Zeist. Girorekening 369010

SECRETARIS. Frans Stafleu, v.d. Goesstraat 24 Utrecht.

ADMINISTRATEUR: Gerrit Harmsen, Bijlmerikkade A882 Duiven-

u i t g a v e n

Van de 1e jaargang van "Kruipnieuws" zijn nog een beperkt aantal nrs. beschikbaar. (o.a.de nummers 2 en 4, waarin belangrijke artikelen, zoals eenvoudige overzichten over "Duinsociologie" en "Veensociologie") Indien men de N. 2 en 4 plus nog een ander nummer wenst te ontvangen, stuurte men f 0,30 op girorek.369010 v.Herm.Passchier, waarna franco toezending volgt.

Als er voldoende belangstelling voor is, zal er een herdruk van "Vegetatieschets van Mook" door V.Westhoff, verschijnen. Dan echter verbeterd en uitgebreider.

Wegens onvoorziene omstandigheden kan onze uitgave "Bromion en Corynephorion" eerst volgende maand uitkomen. De copy ervoor is echter reeds klaar!
Leden, die vroeger f0,60 voor uitgaven betaalden krijgen de uitgaven tot een gelijk bedrag franco thuis! Daarna bijbetalen!
Weekend Noordwijkerhout. In verlag is de naam "Silenetum nuntantis" gebruikt. Off. naam hiervoor is: Ass. van Anthyllis Vulneraria en Silene Otites. (De Leeuw 1937)
Girorekening Denk aan de verandering; nu 369010 ! !